

I R O D A L O M.

Dr. Boross György: Uj Theologia és Unitárizmus. A f. évben egy külsőleg igénytelennek látszó füzet került ki a nyomdából a fenti címen. Dr. Boross György unitárius püspök adta ki benne néhány korábban megjelent értekezését és tanulmányát. Hogy az író t mi vezette régi dolgozatainak egy csoportban való kiadására, arra megfelel a könyvecske cílőszavában. Kár volt régebb nem jőni vele ebben a formában, mert értékes és az unitárius irodalomban egy olyan hézagpótló mű, ami feltétlenül megérdemli, hogy foglalkozzék vele ugy az unitárius világ, mint az a világ, amelyik az unitárizmusban nem lát semmi értéket; sőt károsnak vallja azt.

Aki ezzel a könyvvel foglalkozik s azt ismét és újból tanulmányozza, ha unitárius: hitében megszilárdul s ha nem unitárius: megtanulhatja belőle nemcsak megismerni az unitárizmust, hanem meg is becsülni azt a szellemi (vallási) mozgalmat, amit ebben a szóban foglalhatunk csak össze: unitárizmus.

Éppen ezért tegye tanulmánya tárgyává ezt a könyvet minden unitárius, akár pap, akár világi legyen, mert aki bele tud mélyedni annak szellemébe s meg is tudja érteni azt: feltétlenül nyerni fog. Nyerni fog hitet, amit a tudomány nem gyöngít, hanem erősít és nyerni fog egyháza iránt szeretetet, ragaszkodást és oly megbecsülést, ami által érdemesnek fogja tartani nemcsak élni, hanem, — ha kell, — meg is halni érte.

Hosszadalmas volna a dolgozatokkal külön foglalkozni s ismertetésemnek ez nem is célja. Elégnek tartom reáirányítani a figyelmet és előre is biztosítani bárkit is afelől, hogy nem fogja megbánni a vele való foglalkozást. Elvezet ez a mű vissza az ősforráshoz és megjártja velünk a vallásos fejlődés minden fokozatát a babonás világszemlélettől fel egészen a tudományos

világfelfogásig. Megtanulhatjuk belőle, hogy az unitarizmus nem valami filozofiai elmélkedés szüleménye, nem is a szükségképeni dolgok egybevetésének következménye, hanem igenis természetes következménye a fejlődő emberi léleknek, egyik tartozéka (feltétele) az emberi kulturálódás fejlődésének. Olyan hurokat penget benne és olyan művészettel, hogy a vallási haladásban és fejlődésben gyönyörködő lélek ujong örömeiben. Dr. Boross lelke szárnyalásában sehol se találkozik legyőzhetetlen akadályokkal. Minden ellenérvet játszva tör össze és akit legyőz, nem semmisíti meg, hanem magával ragadja az unitarizmus napfényes világa felé. Egy-egy pillanatig meg-megáll a régi dolgok (mitoszok) romjainál s mint történeti kulturértekeket felhasználja (mint pld. a 65. old. utolsó ki-bekezdésénél is), de ezt távolról sem azért teszi, hogy bizonyítson velük valamit a mát illetőleg, hanem csak azért, mert azok valamikor mindent jelentettek s még ma is sok embernek nyujtanak lelki táplálékot. Ebben hasonlít némileg dr. Masznyik Endréhez. De csak hasonlít, mert lényegében nagyon is távol áll tőle. Mert amíg Masznyik elmegy a való tények megállapításáig és mégis megmarad a hitben dogmatikusnak, addig Boross a való tényekre építi a hitet is. Mert csakugyan úgy van az, hogy vagy igaz valami s akkor ragaszkodom hozzá vagy nem igaz s akkor nem sorozom be való értékeim közé.

Még csak egyet iktatok ismertetésembe, amire a mű szelleme jogosít fel. Tudniillik azt, hogy reánk, unitáriusokra mondják, hogy mi nem is vagyunk keresztények. Ez elég komoly vád s ha nem tudnánk védekezni ellene, elég nagy bajt jelentene reánk nézve ma, amikor a tömegek nem sokat törődnek a vallással, (mert nem részesülnek a mai kulturléleknek megfelelő vallásos nevelésben) és csak egy-egy ortodox főpap mondja vagy mondatja ki az ítéletet rólunk.

De hála Istennek, meg tudunk felelni és be tudjuk bizonyítani a vád alaptalanságát. Csak két dolgot említek meg a magunk védelmére. Mi határozza meg valakinek a keresztény voltát? Az-e, hogy vakon hiszen a zsinatok által megállapított dogmákban, vagy pedig az, aki csak a jézusi eszmevilágot ismeri el fontosnak? Vagy hogy másként tegyem fel a kérdést: Az-e a Jézus követője, aki a mondák és legendák Jézusában való hitet vallja fontosnak, vagy pedig az, aki az ember Jézus felséges tanításait és példáját tartva szem előtt, az Isten és az emberszeretetben találja az élet legfőbb

örömét? Ha a dogmák és legendák előtérbe helyezése a keresztény jelleg, akkor mi unitáriusok csakugyan nem vagyunk keresztények! De ha a jézusi eszmevilág megélése jellemzi a keresztényt, akkor valahogy úgy fordul a dolog, hogy az unitáriusok valóban keresztények, azaz: Jézus követői. Annak a Jézusnak követői, aki még azt sem engedte meg, hogy őt jónak nevezzék, mert miként mondá: „csak az Isten jó.“ De a történeti Jézus semmitől sem irtózott jobban, mint a dogmától, mert ő a tökéletesedésben látta az ember igazi célját. A tökéletesedésre, azaz: az igazságra törekvésnek útjában a dogma becsapja az ajtót és megállásra kényszerít. S ha az emberiség nem tudta volna kiszabadítani magát a dogmák béklyói alól, bizony az emberi civilizáció ma is ott szenderegne valahol a középkor sötétségében s ma is vígan égetnék a boszorkányokat.

S hogy a kereszténység csődjéről ma annyi szó esik, annak nem az unitárius kereszténység az oka, hanem azok a keresztények, akik strucc módjára beledugva tartják fejüket a dogmák homokjába, nem akarnak tudomást szerezni arról, hogy az emberiség már rég kilépett a régi ezredévek bölcsőjéből és a saját lábára állott.

Sokat beszélnek a keresztény vallás ellenségeiről és nem veszik észre, hogy nem a jézusi szeretet és a világban élő és munkálkodó Istenség ellen történik a támadás, hanem azok ellen a dogmák ellen, amelyeket Jézus is elvetne, amelyek akadályozzák az embert szabad fejlődésében, lelke szabad szárnyalásában és az Istenrel való közvetlen egyesülésében.

A mi házunk ajtójára Jézus írta fel a jeligét: a betű megöl, a lélek megelevenít. Mi hisszük, hogy aki Jézus ellen megalkuszik, hogy megtartsa életét, elveszíti azt; de aki Jézusért veszíti el életét, megtartja azt.

Az unitarizmus és a tudomány nem ellenségei egymásnak. A tudomány vívmányai az ember vívmányai a tudatlanság és babonával szemben. És amit a tudomány elér és elérni ígér, az az unitarizmus erősödését is jelenti, mert közelebb viszen az élő Istenhez. Az igazi tudomány és az unitarizmus kezét-kézbe tesznek és úgy igyekeznek boldogítani az embert. A tudomány az értelem, a vallás az érzelem világában vitézkedik. Az igazi tudomány az értelem mellett tisztítja az érzelmeket is s az igazi vallás az érzelem mellett szankcionálja az értelem vívmányait is.

Mivel én ezt a jézusi unitarizmust látom csillogni a dr. Boros

György püspök úr említett dolgozataiban, azért arra ismételen is felhivom a figyelmét mindenkinek, akit illet. *Árkosi Tamás.*

A kolozsvári unitárius kollegium története. Ez előtt pár évvel, mikor dr. Gál Kelemen 40 évi szolgálat után teljes erejében és munkabírásában a tanári kathedrától megvált, dr. Boros György püspök a Ker. Magv. 1932. évi 1. számában nyílt felhívást intézett hozzá, melyben azt fejtette ki, hogy reá vár a kolozsvári unitárius kollegium történetének a megírása. Dr. Gál — bár előre a feladat nagysága miatt aggódva fogadta e felhívást — megbarátkozott a gondolattal, s mint mindent életében, ezt is komolyan fogta s teljes erővel hozzákezdett a munka megírásához. Azóta az ugynevezett „nyugalom“ éveinek nagy részét a könyvtárak és levéltárak füledt levegőjében töltötte. Állandóan kutatott és keresett Felkutatta mindazokat az emberileg lehető történelmi nyomokat, amelyek az ősi kollegium multjának megvilágításához vezettek. Fáradságos és lelkiismeretes munkájának eredménye az, hogy ma készen van a régóta várt és sok önfeláldozást kívánó nagy munka. Dr. Gál ez által 40 éves tanári és 25 éves igazgatói munkájára a koronát tette fel. Aki ismeri az ő pedáns pontosságát, az meg lehet győződve arról, hogy itt is komoly és lelkiismeretes munkát végzett. A mű már külső terjedelmében is imponáló. mert amennyiben a kéziratból megítélhető, mintegy 30—35 nyomtatott iv lesz. De belső tartalmát áttekintve, egy csaknem eddig ismeretlen új világ kapui tárulnak ki előttünk. A mű hat főrészből áll u. m I. Egyháztörténelmi háttér. II. Igazgatás. III. Tanulmányok rendje. IV. Rendtartás. V. Igazgatók. VI. Tanárok, Eme főrészekben belül megelevenedik előttünk több mint 350 esztendő képe, amelyben látjuk a szenvedések és megpróbáltatások sorozata mellett azt a lelkes és önfeláldozó munkát, amelyet őseink ez intézet érdekében kifejtettek. Megelevenednek előttünk az áldozatok, melyek szellemi és anyagi téren fennmaradását, jóhírnevét biztosították. Látjuk a letűnt századok szellemi áramlatait, pedagógiai hullámvázait, az ifjúság lelki világának változásait. És látjuk benne kicsinyben egyházunk egész történelmét, mert a kollégium és egyház mindig össze volt forrva.

Dr. Gál Kelemen megtette kötelességét. Most rajtunk van a sor, hogy a mű napvilágot láthasson. Az egyház aligha van abban a helyzetben, hogy egymagában elbírja a kiadás költségeit. De annyian vagyunk ez ősi alma maternek édes gyermekei Erdélyben és

Magyarországon, annyi lelkes tanítvány részesült dr. Gál Kelemen önfeláldozó tanári és igazgatói munkájának az áldásaiban, hogy ha összefogunk, a siker rövidesen biztosítva lesz. A kollégium vendiákjaitól nem csak azt várjuk, hogy egy példányra előfizetnek, hanem azt is, hogy mindenki a maga körében más előfizetőket is gyűjtsön. A mű árára vonatkozólag egyelőre határozott tájékoztatást nem adhatunk. De rövidesen gyűjtőíveket fogunk szétküldeni avval a szíves kéréssel, hogy minden unitárius vendiák igyekezzenek az intézet és annak 25 éves igazgatója iránti háláját azáltal leróni, hogy nemcsak maga előfizet erre a műre, amely kellemes és tanulságos olvasmányoknak ígérkezik, hanem jó barátai és ismerősei körében is nyerjen meg egy pár előfizetőt. Mennél több előfizetőt hozhatunk össze, annál kevesebbre tehetjük a két vaskos kötetet kitevő mű árát. Mi hisszük, hogy a tanulói évek feledhetetlen emlékei s az intézet iránt érzett gyermeki há'ánk mindnyájunkat sarkalni fognak, hogy e nemes ügyet együttes erővel győzelemre vigyük.

Száznegyven év a székelykeresztúri unitárius főgimnázium történetéből. Irta: Gálfalvi Sámuel tb. igazgató.

Csak most hagyta el a nyomdát ez a csinos kiállítású érdekes könyv s már s az érdeklődés központjában van és méltán, mert a sokat szenvedett unitáriusoknak székelykeresztúri főgimnáziuma csakugyan számot tarthat a figyelemre. Ezt az iskolát ugyanis a székely nép szíve vágya hozta létre, szíve vérével építette fel és táplálta s táplálja most is. A könyv az iskola történetének régebbi részét a Sándor János műve alapján tárgyalja gondos áttekintéssei, ahol a Sándor János műve végződik, ott eredeti kutatásokkal adja elő az iskola történetét, építését, fejlesztését, benső életét és mindenemű küzdelmeit. Az iskola életéről, szabadelvű szelleméről igen érdekes képet találunk benne. Ebben az iskolában sokan tanultak más felekezetű és nemzetiségű tanulók is, akik éppen abban a szeretetben részesültek, mint az unitárius tanulók. Az iskolának régi óhajta volt, hogy teljes főgimnázium lehessen, alig érte el azonban ezt a fokozatot, a nagy háború befejezése után már a leépítés kérdése foglalkoztatja az egyházi vezetőséget. Író befejező szavaiban amellől tör pácát, hogy a kultúra szempontjából ennek az unitárius főgimnáziumnak is fön kell állania, mert a kultúra fontossága azt követeli. Ez a könyv a székelyföldi kulturtörténetnek igen érdekes és fontos bizonyossága. Szerző nagyon jót tett ennek a megírásával.

A gondosan megírt könyvet olvasóink szives figyelmébe ajánljuk. Kapható a székeskeresztúri unitárius főgimnázium előjáróságánál. Ára 40 leu. (bp.)

Dr. Iván László: „A vallási és nemzeti eszme“. Budapest. 1934. Ára 30 fillér. 30 old.

Kiváló munkatársunknak ilyen címen jelent meg csinos füzetben az a történetbölcséleti felolvasása, melyet Budapesten a nemzeti ifjak klubjában tartott. A folyóiratunkból már jól ismert magas nézőpontból tárgyalja mind a vallási mind a nemzeti eszmét. Éles kritikával kíséri mind a kettő történelmi fejlődését, s a végén Istenben és az evangélium szellemében látja azt a nyugvópontot, mely a kettő között összhangot teremt. Az ifju lélek szent hevülete lobog végig az egész füzetben. Éppen ezért megbocsátjuk neki még azt a forradalmi hangot is, amellyel a mult nemzedékek vallási hagyatékát „hazugságnak, az önzés, álnokság és szemforgatás undorító keverékének“ mondja. (16 l.)

Dr. Téth György: „Új világ küszöbén“. Kolozsvár, 1934. Jelen munkatársunknak fentti címen folyóiratunkban közölt tanulmánya különnyomatban is megjelent. A mélyen járó dolgozat markáns vonásokban mutat rá a mai társadalom hibái és fogyatkozásai mellett a kibontakozás útjára és lehetőségeire. Ezért nemcsak tudományos, hanem gyakorlati értéke is van.

Dr. Iván László: „Az unitárius ifjuság szerepe a többi keresztény ifjuság soraiban“. Kolozsvár, 1934.

A Keresztény Magvető füzetének 15-ik számaképpen jelent meg szorgalmas munkatársunknak Budapesten tartott konferenciabeszéde, melyben az unitárius ifjuság e'ébe mágasan szárnyaló eszményeket állit. Melegen ajánljuk a füzet tanulmányozását különösen unitárius ifjuságunk figyelmébe.

K Ü L Ö N F É L É K .

Lelkészszen telés Székelykereszturon. Régen nem láttunk annyi intelligens unitárius embert összeseregelve, mint amennyi összejött Székelykereszturra a f. évi szept. 2—3-ra hirdetett zsinatunkra, s a veie kapcsolatos egyháztársadalmi gyűléseinkre. Már aug. 31-én hullámzott a sokaság a piacon. Izgatottan várta az elnökség megérkezését, ami az napon a délutáni órákra volt jelezve. A piacon és a gimn. épülete előtt állított diszkapuk is jelezték, hogy itt nagy ünnep van készülöben. Valóságos diadalmenet volt a püspök bevonulása az állomástól a gimnáziumig eső hosszú utvonalon. Az állomásnál eredeti székely ruhába öltözött lovasbandérium várta, ahol az egyházkör vezetősége fogadta a főpásztort. A hosszú menet, amelyben a püspök kocsija előtt a délceg székely ifjak lovaserege, utánna pedig a kocsik és gyalogosok sokasága haladt előre, a piacon állított diszkapu előtt megállott, ahol a község és vármege részéről üdvözölték az egyházfőt, amelyre Boros püspök szívélyesen válaszolt. A gimnázium előtt álló diszkapunál Ütő lelkész fogadta lelkes beszéddel. Minden jel azt mutatta, hogy a rendezőség szépen előkészítette a zsinatot, hogy szeretettel fogadták a főpásztort és hogy egy történelmi nevezetességü szép és népes zsinatot tartunk, amelyre a papszen teléssel kapcsolatosan egyetlen tárgyl az évek óta sürgetett szervezeti reform-javaslat tárgyalása volt kitűzve.

A zsinat napját megelőző szept. 1-én délelőtt a lelkész kör minden zavaró körülmény nélkül megkezdette tanácskozásait s folytatta délig. Azonban már a kora délutáni órákban hihetetlen hírek ke rengtek arról, hogy nem fogják a zsinat tartását megengedni, annak dacára, hogy az egyházkör vezetősége teljes garanciát vállalt a rendért. A hir mégis valónak bizonyult. A lelkész körnek délutáni folytatólagos gyűlése közben értésére adták Pál Dénes elnöknek, hogy minden gyűlésezés be van tiltva. Ugyanezf tudatták a zsinat rende-